

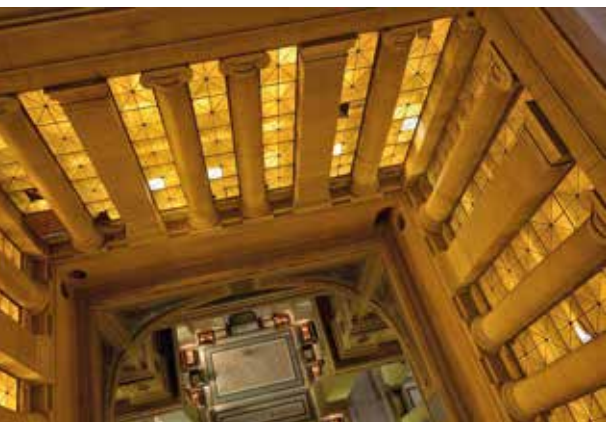
RENOSCRIPTO

Vakblad voor de architect en aannemer

nr. 91 | december 2017 | 7€

INHOUD

06 | ÁRTER

“We gaan steeds uit van een zachte restauratie, met maximaal behoud van het authentieke, historische materiaal. De toevoeging van nieuwe materialen wordt zoveel mogelijk beperkt.”

22 | BUREAU BOUWTECHNIEK

“Succesvolle energetische renovaties eisen een geïntegreerde aanpak die getuigt van een visie op het geheel. Dit streven bereik je enkel via een interdisciplinaire samenwerking.”

42 | NANO-CATHEDRAL

Doelstelling is het ontwikkelen van duurzame producten, technologieën en procedures met nanotechnologie, voor de conservatie, consolidatie en bescherming van natuursteenelementen.

69 | INFORMATIEDAG KATHODISCHE BESCHERMING

Dé techniek voor duurzame betonherstelling. De meest vooruitstrevende technieken, zowel met opgelegde stroom als opofferingsanodes, kwamen aan bod.

Verderop in deze editie:

16

SINT-PIETERKERK LEUVEN

De architecturale elementen en ook de kerkelijke objecten, zoals de altaren, werden zorgvuldig hersteld. Evenals de waardevolle plafondschilderingen.

32

VLAAMSE ERFGOEDKLUIS

De beste manier om het verleden veilig te stellen, is het een actieve en duurzame rol in het heden te geven. De Vlaamse Erfgoedkluis stelt zo onroerend erfgoed in Vlaanderen veilig.

36

HUIS THIMISTER

Op geen enkel moment stelde het Atelier zich op als klassiek aannemer. Ze durfden het aan om te restaureren, zonder dat het duidelijk was of de structuur nog te redden viel.

85

HOF VAN CORTENBACH

"Tijdens de werken werd duidelijk dat de wortels van de in het metselwerk gegroeide berkenbomen zich een weg hadden gebaand tot metersdiep in de baksteenmuren."

COLOFON

Een uitgave van

OMICRON
Relevante media voor professionals

Omicron bvba
Hoonstraat 16B, 8730 Beernem
T +32 (0)50 250 170
info@omicron-media.be
www.omicron-media.be

Verantwoordelijke uitgever
Erwin Ooghe

Hoofdredactie & redactie
Kapitein Ortega

Product manager
Davina Rysselinck

Lay-out & productie
Simon Ooghe & Robbie Vosté

Coördinatie
Trui Blomme

Vertaling
Joalis bvba

Periodiciteit
Maart - juni - september - december

Abonnementen
Omicron bvba
Hoonstraat 16B, 8730 Beernem
T +32 (0)50 250 170
vier uitgaven: 40 € per jaar

Drukwerk
Perka
Industrielaan 12, 9990 Maldegem
T +32 (0)50 716 071

Cover: Justitiepaleis van Brussel
© Arter

Version française sur simple demande

COPYRIGHT RENOSCRIPTO ©2017

Dit tijdschrift is auteursrechtelijk beschermd:
uit deze uitgave mag analoog of digitaal
niets gereproduceerd, verspreid of mee-
gedeeld worden zonder schriftelijke toestem-
ming van Omicron bvba.

www.presscopyrights.be

Lid van de Unie
van de Uitgevers van
de Periodieke Pers

Media partner
RENORESTO
2018
www.renoresto.be

HERBESTEMMING KERKEN

projectbureau begeleidt haalbaarheidsonderzoek

Tot september konden gemeenten en kerkbesturen een aanvraag indienen voor de vierde oproep voor begeleide haalbaarheidsonderzoeken met betrekking tot de volledige herbestemming of de nevenbestemming van hun parochiekerk. Het Projectbureau Herbestemming Kerken begeleidt dit traject. Zo wordt samen onderzocht of concrete suggesties voor het toekomstig gebruik van een kerkgebouw op een **kwalitatieve en betaalbare manier** uitvoerbaar zijn. Het haalbaarheidsonderzoek is de voorbereiding voor een daadwerkelijk uit te voeren project.

Toekomst voor de Vlaamse Parochiekerk

De conceptnota 'Een toekomst voor de Vlaamse Parochiekerk' van 24 juni 2011 en de omzendbrief van 30 september 2011 van Vlaams minister voor Binnenlands Bestuur en Onroerend Erfgoed Geert Bourgeois zetten de uitdaging voor de toekomst van de kerken bij alle steden en gemeenten op de kaart.

Steden, gemeenten en kerkbesturen staan hierbij voor een grote uitdaging. Het vinden van andere zinvolle en betaalbare bestemmingen voor kerken ligt niet voor de hand. Bovendien is het belangrijk dat transformaties van kerken niet alleen doordacht maar ook op een gevoelige en kwalitatieve manier gebeuren.

Veel lokale betrokkenen ontwikkelen nu al suggesties, visies of kerkenbeleidsplannen. Maar vooral de stap naar effectieve uitvoering blijkt niet vanzelfsprekend. Vaak rijzen twijfels over de realiteitszin, haalbaarheid en duurzaamheid van de ideeën. Het aanbod van de Vlaamse overheid om haalbaarheidsonderzoeken te begeleiden, wil hier een antwoord op bieden.

Het Projectbureau Herbestemming Kerken onderzoekt aan de hand van ontwerpen en financiële simulaties of het project op een kwalitatieve en verantwoorde manier te realiseren valt.

Gemeentebesturen en kerkbesturen kunnen op basis daarvan op korte termijn gefundeerde beslissingen nemen en de uitvoering van een concreet project voorbereiden.

Haalbaarheidsonderzoek?

"Een haalbaarheidsonderzoek verloopt in verschillende stappen", verduidelijkt Niek De Roo, projectmedewerker Projectbureau Herbestemming Kerken. "Het Projectbureau gaat na, of de her- of nevenbestemming van een kerkgebouw voor een bepaalde functie verantwoord en haalbaar is. Hiertoe ontwerpt, ontwikkelt en becijfert één van de drie ontwerpteams die samenwerken met het Projectbureau verschillende mogelijke scenario's. De conclusies brengen ze vervolgens samen in een eindrapport."

"Als er meerdere potentiële functies zijn, kan het haalbaarheidsonderzoek ophelderen welke functie het best past in een welbepaald kerkgebouw en onder welke voorwaarden de betrokkenen dit kunnen realiseren. Het onderzoek kan zowel gebeuren voor beschermde als niet beschermde kerken. Merk op: een haalbaarheidsonderzoek maakt geen definitief ontwerp aan."

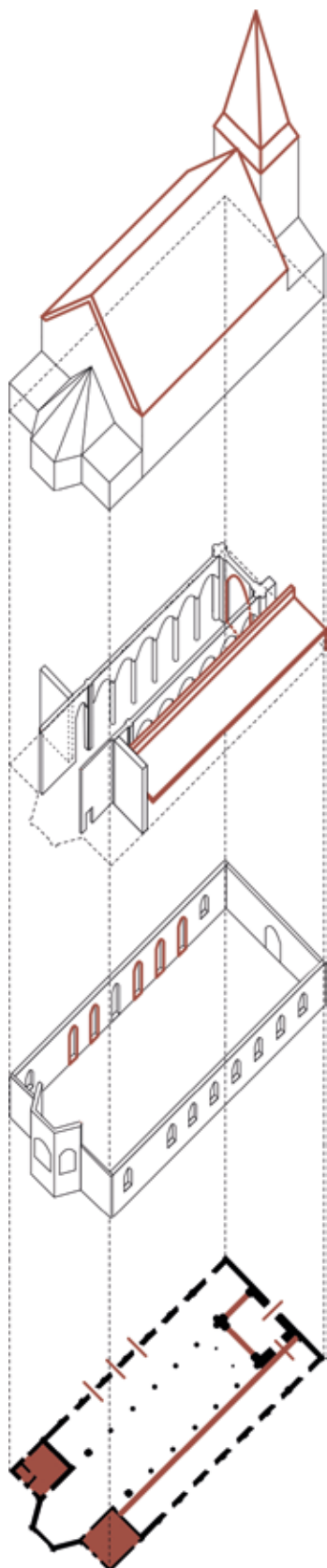
Concreet?

"De begeleiding van het proces vergt de nodige aandacht. De projectbegeleider begeleidt vier

Het Projectbureau Herbestemming Kerken is een initiatief van:

- De minister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Buitenlands beleid en Onroerend Erfgoed.
- De Vlaamse minister van Binnenlands Bestuur, Inburgering, Wonen, Gelijke Kansen en Armoedebestrijding.
- De Vlaamse Vereniging voor Steden en Gemeenten (VWSG), medeoptredend namens het Kenniscentrum Vlaamse Steden en Vliet (Koepel Vlaamse Streekontwikkelingsorganisaties).
- Het Team Vlaamse Bouwmeester van het Departement Kanselarij en Bestuur.
- Het Centrum voor Religieuze Kunst en Cultuur.

Het Projectbureau werkt nauw samen met de Agentschappen Binnenlands Bestuur en Onroerend Erfgoed. In overleg met het team Vlaams Bouwmeester evalueert de procesbegeleider hoe de resultaten van het onderzoek later in de praktijk kunnen gebracht worden.

lokale vergaderingen en mode-reert die als extern deskundige. Daarvoor komt hij ter plaatse met een speciaal hiertoe aangesteld ontwerpbureau. Samen met een lokale projectgroep werkt hij in drie stappen een omstandig en budget-tair becijferd voorstel uit."

Momenteel werken de projecttrams aan studies voor 45 kerken, tegen eind dit jaar zijn er dit 60. Eén van de dossiers die op dit moment op tafel ligt, is de herbestemming van de afgebrande Sint-Pieterskerk Galmaarden

Sint-Pieterskerk Galmaarden

Een verwaalde vuurpijl legde tijdens het Pinksterweekend in 2008 de Sint-Pieterskerk in Galmaarden volledig in as. In een brief liet toenmalig aartsbisschop Leonard weten dat een heropbouw van de kerk zinloos was en dat moest worden gezocht naar een nieuwe bestemming.

Het Projectbureau en de tijdelijke vereniging Studio Thys Vermeulen

- Studio Roma i.s.m. Sven Sterken (KU Leuven) kreeg de opdracht een haalbaarheidsonderzoek uit te werken.

"In onze benadering van de kerk-site en -gebouw hanteren we een vaste methodiek in vier stappen", vertelt Tom Thys van Studio Thys Vermeulen. "In eerste instantie analyseerden we uitgebreid de bestaande context. We begonnen daarbij met het kerkgebouw en tastten geduldig de relatie ervan af met de omgeving, de buurt en het stedelijk weefsel. Onze aandacht ging daarbij vooral naar historische, ruimtelijke, vormelijke en kunsthistorische aspecten. Zo stelden we een matrix samen met kwaliteiten, kansen, verbindingen en uitdagingen die de bouwstenen voor de volgende stap vormen."

"Tijdens het ontwerpend onderzoek zoeken we op verschillende niveaus aanknopingspunten voor een nieuwe toekomst. In het geval van de Sint-Pieterskerk in Galmaarden gaat het om het dorpsplein, het nieuwe dak en de relatie met het

Drie ontwerpteams

Het Projectbureau Herbestemming Kerken werkt met drie architectenteams. Naast de tijdelijke vereniging Studio Thys Vermeulen - Studio Roma i.s.m. Sven Sterken (KU Leuven) worden andere haalbaarheidsstudies uitgevoerd door TV Trace: Architecten Broekx-Schiepers + Architect Saidja Heynickx + UR architects + ArcK UHasselt? en Bogdan-Van Broeck - Rebel Group i.s.m. Thomas Coomans KU Leuven.

De eindrapporten van de afgewerkte haalbaarheidsonderzoeken zijn sinds half december te raadplegen op de webstek.

www.herbestemmingkerken.be

naast de kerk gelegen Baljuwhuis. Een gemeenschapscentrum dat zowel ter beschikking staat van de gemeentelijke diensten als van verenigingen en particulieren. Dat geeft aanleiding tot concrete architecturale ideeën maar net zo goed tot ambities op stedenbouwkundige schaal of van meer conceptuele aard. Zo ontstaan concrete opties voor een verdere toekomst."

"Uit deze opties ontstaan vier ontwerpscenario's die met elkaar in relatie staan. Dat kunnen gradaties zijn van eenzelfde basisidee maar net zo goed vier verschillende opties met eenzelfde doel. Het vierde scenario is het meest verregaande en wil de verbeelding tot het uiterste rekken. Zoals bepaald in de samenwerkingsovereenkomst werden deze scenario's voorgelegd aan de opdrachtgever."

"In de laatste stap werd het voorkeursscenario verder uitgewerkt. Dit mondde uit in een programmadefinitie, schetsontwerp en raming, waarin de vragen, ambities en mogelijkheden van het gebouw, de opdrachtgever en de ruimere context duidelijk werden aangegeven. Hierdoor kan de opdrachtgever een geïnformeerde keuze maken en een ontwerper aanstellen."

Eén culturele campus

De door de projectgroep weerhouden optie verenigt de sterke ambitie van de gemeente Galmaarden met

een gezonde realiteitszin. Minimale middelen met een maximaal effect. De kerk en het Baljuwhuis worden één culturele campus. Een herschikking van functies zorgt ervoor dat het Baljuwhuis op een logischere manier kan georganiseerd worden. Door de bibliotheek naar de kerk te verplaatsen, komt er plaats vrij in het Baljuwhuis om een volwaardig centraal onthaal aan het plein te organiseren.

"Het Baljuwhuis krijgt een nieuw gezicht. De bibliotheek vindt zijn plaats aan de rustige tuinzijde. De hoofdbeuk van de kerk wordt ingericht als een overdekte markt gelinkt aan het nieuw vormgegeven dorpsplein. Ook de toren krijgt betekenis door de trap naar het nieuwe uitkijkplatform."

De haalbaarheidsstudie omvat een sterk masterplan voor deze nieuwe culturele site. Tegelijkertijd wordt de openheid bewaard voor een vervolgtraject met een interessante architecturale vertaling van dit basisidee.

Het Baljuwhuis

Het nabijgelegen Baljuwhuis is een imposante burgerwoning met een sterke présence. Aan de ene zijde bevindt zich het Marktplaatsje en de kerksite, als het ware het 'midden' van het dorp. Aan de andere zijde bevindt zich een groen landschap; de tuin van het Baljuwhuis, een vroege landschappelijke tuin met vijver, die zich

uitstrekt tot aan de Markvallei met zijn kenmerkend mooi landschap.

"Op dit moment toont het Baljuwhuis een mooie gevel naar het kerkplein toe. Maar de symmetrisch geplaatste inkomdeur heeft geen betekenis. Ze is niet in gebruik. De inkom, een mooie onderdoorgang, is pas om de hoek in de Brusselstraat waardoor het huis niet echt aanwezig is op het kerkplein."

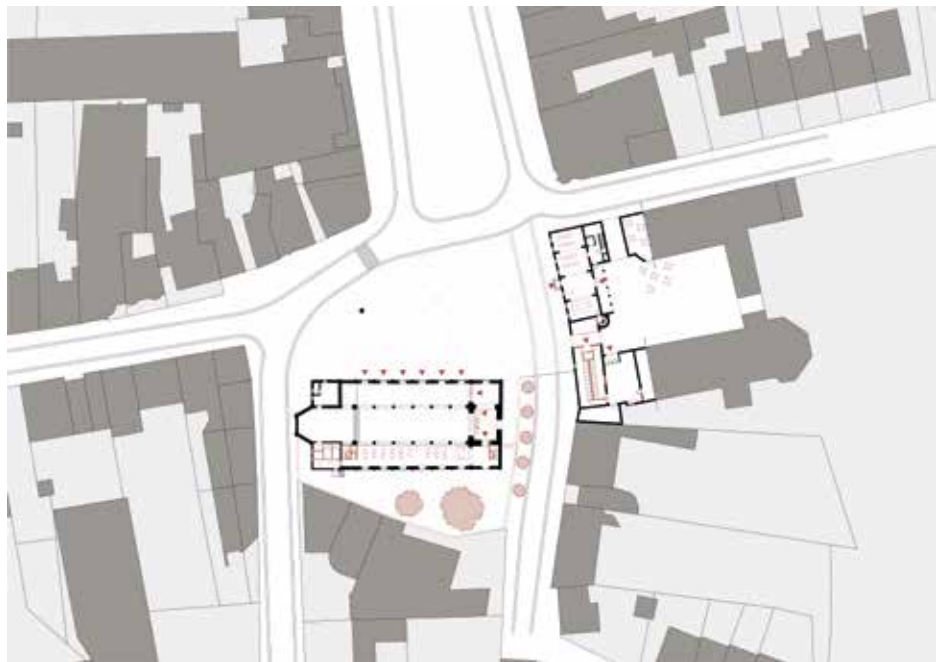
In de haalbaarheidsstudie krijgen de gevel en inkom van het Baljuwhuis opnieuw betekenis door een nieuw onthaal achter de gevel. Deur, trap en raampartijen zijn uitnodigend voor de publieke functie erachter. Het onthaal is dubbelzijdig bereikbaar via het dorpsplein en de binnenkoer. De ruimte bevat het onthaal van de dienst cultuur en de dienst toerisme. Diensten en vergaderzalen op de etage(s) worden via het onthaal eenvoudig en overzichtelijk ontsloten.

Een logistieke doorgang zorgt voor een korte verbinding tussen dorpsplein en binnenkoer van het Baljuwhuis. Zo wordt infrastructuur, opslag en sanitair voor de hele culturele site eenvoudig gedeeld. De ondergewaardeerde vleugel aan de Brusselstraat wordt gerenoveerd voor een nieuwe horecafunctie met terras.

De bibliotheek

De bibliotheek wordt geïntegreerd in de zijbeuk van de kerk. Dit wordt een mooie langgerekte ruimte. Gelegen aan de rustige en bezonde

tuinzijde vinden bezoekers meteen een fijne buitenleesplek.

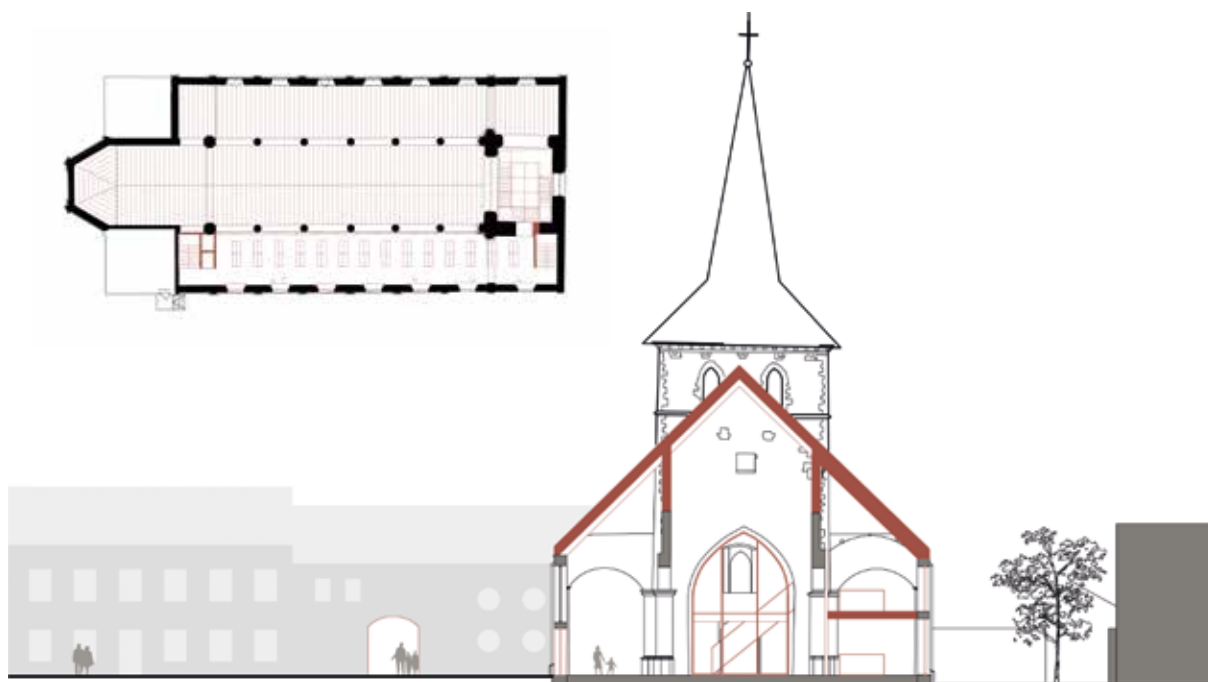
"De inrichting van de bib is een interessant ontwerpvragestuk. Wordt gewerkt met enkel dwarse boekenrekken? Of met een lang rek langs de scheidingswand? Waar komen eilandjes voor kranten, tijdschriften, computers ...? Wat gebeurt er aan de ramen, zowel op de begane grond als op de mezzanine? Kan je naar binnen/buiten kijken? Is er plaats voor leesplekken? Ook de wand tussen bibliotheek en overdekte markt is belangrijk. Wordt deze transparant, gesloten, of onderverdeeld? Hoe hoog wordt het eventueel gesloten gedeelte? Kan je vanop de mezzanine over de

wand in het kerkship kijken? Hoe verhouden de ritmes van kolommen, rekken, raamverdelingen zich ten opzichte van elkaar?"

De overdekte markt

"De hoofdbeuk en de beuk aan de zijde van het dorpsplein worden ingericht als overdekte markt. Hier mikken we op een breed gebruik. De ruimtes kunnen een veelheid aan activiteiten herbergen."

"De projectdefinitie stelt wederom enkele belangrijke ontwerp vragen. Hoe worden de toegangen tussen de overdekte ruimtes vormgegeven? En de poorten die de markthal van het plein afsluiten? En hoe worden de muren afgewerkt? Anders in

de bibliotheek dan in de markt? Streven de ontwerpers naar contrast of eenheid? Perfect afgewerkte pleisterwanden of ruwe, naakte baksteen? Mogen de sporen van de brand zichtbaar blijven? Allen belangrijke vragen die bepalend zijn voor de sfeer, expressie en symboliek van de kerkruïne. In nauw overleg met de andere partners zullen de uiteindelijke ontwerpers doordachte antwoorden formuleren op deze ontwerpvragestukken."

Torentrap

"Ook de toren krijgt een nieuwe betekenis binnen heel het verhaal. Een trap direct toegankelijk via een overdekte inkomruimte geeft toegang tot een uitzichtpunt. De kerk wordt zo opgenomen in de ruimere recreatieve context en takt aan op de lokale fietsnetwerken. In de toren voorzien we de mogelijkheid voor educatie. De geschiedenis van de kerk wordt belicht aan de hand van allerlei artefacten, zoals de in de brand gesmolten klokken."

Nieuw dorpsplein als plek voor de gemeenschap

"Het ontwerp richt zich niet enkel op het schikken van functies en het inrichten van de gebouwen, ook de ruimte rond de gebouwen is van belang. De publieke ruimte in Galmaarden is niet van evenwaardige kwaliteit. Er is een prachtige tuin, maar de inrichting van de ruimte voor de kerk kan beter. Momenteel is de ruimte ingenomen door een parking. Dit hypothekeert tijdelijke evenementen. Ook de ruimtelijke tweeleding tussen Marktplein en kerk site vervaagt. Er is echter plek voor een nieuw dorpsplein, een plaats voor ontmoeting die uitnodigt om er te verblijven, niet enkel te passeren."

"In ons haalbaarheidsonderzoek kozen we vooral voor een sterke esthetische eenheid door het ontwerpen van een patroon of het toepassen van een mooi en/of specifiek materiaal. Het plein komt tot de gevel van het Baljuwhuis en kan doorlopen tot in de kerk; eventueel wordt de ondervloer van de kerk gewoon behouden. Deze volledig vrije, open ruimte moet een flexibel gebruik toelaten. Denk aan een markt, kermis, parkeren bij drukte ... De doorgang naar de Kammeeweg wordt daarbij minimaal aangegeven zodat het tracé deel uitmaakt van de pleinaanleg."

Groot dak

Bovenal draait dit project rond de bouw van een nieuw 'groot dak', dat een symbolische en therapeutische dimensie heeft na de traumatiserende brand.

Wij willen de voor de inwoners traumatische gebeurtenis als een kans aangrijpen om het kerkgebouw opnieuw een rol te laten spelen in de maatschappelijke, culturele en ruimtelijke uitdagingen van vandaag. Architectuur is hier echter niet louter een middel; wij willen deze oefening koppelen aan een reflectie in de diepte over ontwerpen, typologie, expressie en symboliek, en een architectonische taal ontwikkelen die niet alleen uitdrukking kan geven aan, maar ook kan bijdragen aan een vernieuwde en zin-volle culturele en collectieve identiteit. Het dak herstelt de oorspronkelijke vorm van de kerk maar wordt een oefening in hedendaagse architecturale expressie door materiaalgebruik, structurele opbouw, ritme, en daglichttoetreding.

Beelden: © Studio Thys Vermeulen - Studio Roma